

Тема 7: Організація і нормування праці.

План викладу матеріалу.

1. Сутність, принципи та задачі організації праці.
2. Основні елементи організації праці персоналу.
3. Поняття, сутність та функції нормування праці.
4. Класифікація витрат робочого часу на виробництві та види норм праці.
5. Управління нормуванням праці.
6. Нормативи з нормування праці.
7. Методика розробки нормативів.
8. Методи встановлення норм праці.

Сутність організації праці полягає у створенні таких умов праці, які забезпечували б найбільшу ефективність виробництва, сприяли всебічному розвитку працівників.

Організація праці означає приведення трудової діяльності у певну систему, певний порядок з метою реалізації цілі виробництва та задоволення інтересів виробників.

Організація праці у суспільстві в цілому ґрунтується на пануючих базових відносинах власності, існуючому у державі господарському механізмі, соціально-економічному стані, певних морально-культурних цінностях суспільства.

Організація виробництва являє собою процес забезпечення взаємодії факторів виробництва (знаряддя праці, предмет праці та робоча сила).

Принципи організації праці – це вихідні положення, яких доцільно дотримуватися у процесі організації праці.

Задачами організації праці є створення умов для зменшення витрат на виробництво (економічна задача), забезпечення високої працездатності працівників (психофізіологічна задача) та їх задоволення працею (соціальна задача).

Організація праці забезпечується шляхом комплексного використання взаємопов'язаних елементів:

- розподіл праці,
- організація та обслуговування робочих місць,
- реалізація трудового процесу,
- створення відповідних умов праці,
- вдосконалення режимів праці та відпочинку, комплектації використання та службово-професійного просування працівників,
- зміцнення дисципліни праці,
- підвищення трудової активності працівників,
- нормування матеріального та морального стимулювання праці.

Робоче місце - це зона трудової діяльності робітника, або групи робітників, оснащена всім необхідним для успішного здійснення роботи.

Водночас це первинна ланка виробничої структури підприємства, яка може функціонувати відносно самотійно.

Організація робочого місця - це система заходів щодо його планування, оснащення засобами і предметами праці, розміщення в певному порядку, обслуговування й атестації.

Планування робочого місця передбачає раціональне розміщення у просторі матеріальних елементів виробництва, зокрема устаткування. Технологічного та організаційного оснащення, а також робітника. Робоче місце має робочу, основну і допоміжну зони. В основній зоні, яка обмежена досяжністю рук людини в горизонтальних і вертикальних площинах, розміщуються засоби праці, що постійно використовуються в роботі. У допоміжній зоні розміщуються предмети, котрі застосовуються рідко.

Оснащення робочих місць масових професій може здійснюватись за типовим проектами, в яких ураховані необхідні рекомендації щодо оснащення і планування робочих місць даного виду.

Використання типових проектів сприяє впровадженню досягнень науки передового досвіду в процесі організації робочих місць, знижує трудомісткість роботи, дозволяє підвищити рівень організації трудових процесів.

Робочі місця класифікують за такими параметрами, як:

- професія та кількість виконавців,
- ступінь спеціалізації,
- рівень механізації,
- кількість устаткування,
- характер розміщення в просторі.

Залежно від кількості виконавців
розрізняють індивідуальні та
колективні робочі місця.

Індивідуальне робоче місце призначене
для роботи одного працівника
протягом зміни.

Колективне робоче місце призначене
для здійснення процесу праці
одночасно кількома робітниками
(бригадою).

*Залежно від кількості устаткування
розрізняють:*

- одно верстатні;
- багатOVERстатні робочі місяця.

Останні характеризуються тим, що робітник
у певній послідовності здійснює
виробничий процес на кількох одиницях
технологічного устаткування.

За ступенем спеціалізації розрізняють:

- універсальні;
- спеціалізовані робочі місця

За ступенем механізації:

- робочі місця з ручними,
- машинно-ручними,
- машинними,
- автоматизованими,
- апаратурними трудовими процесами.

Робочі місця за характером розміщення в просторі бувають:

- *стаціонарними* (робоче місце токаря, коваля, вагранника),
- *рухомі* (робоче місце водія, машиніста крана).

Велике значення в організації праці має обслуговування робочих місць, тобто забезпечення їх протягом робочої зміни сировиною, матеріалами, заготівками, транспортними засобами, послугами ремонтного характеру тощо.

Обслуговування робочих місць здійснюється за такими функціями:

- *енергетична* - забезпечення робочих місць електроенергією, стисненим повітрям, парою, водою, а також опалення виробничих приміщень;
- *транспортно-складська* - доставка предметів праці до робочого місця, вивезення готової продукції і відходів виробництва, зберігання, облік і видача матеріалів, сировини та інших цінностей;
- *підготовчо-технологічна* - розподіл робіт за робочими місцями; комплектування технічної документації; підготовка інструменту та допоміжних матеріалів; інструктаж виконавців щодо передових методів праці;
- *інструментальна* - зберігання, застосування, комплектування і видача на робочі місця всіх видів інструменту, пристроїв, технологічного оснащення;
- *налагоджувальна* — налагодження і регулювання технологічного устаткування;
- *міжремонтна* - профілактичне обслуговування;
- *контрольна* - контроль якості сировини, напівфабрикатів і готових виробів;
- *облікова* - облік бракованої продукції та аналіз причин браку, профілактичні заходи для підвищення якості продукції тощо.

Всі ці функції мають виконуватись безперебійно і в певний організаційних формах, таких як стандартне, планове попереджувальне, чергове обслуговування робочих місць.

Для забезпечення збалансованості між кількістю і якістю робочих місць і наявними трудовими ресурсами, раціонального використання резервів виробничого потенціалу та підвищення продуктивності праці застосовують атестацію і паспортизацію робочих місць.

Умови праці - це сукупність
взаємозв'язаних виробничих,
санітарно-гігієнічних,
психофізіологічних, естетичних і
соціальних факторів конкретної праці,
обумовлених рівнем розвитку
продуктивних сил суспільства, які
визначають стан виробничого
середовища та впливають на здоров'я і
працездатність людини

Відповідно до рекомендації МОП визначають такі *основні фактори виробничого середовища*, що впливають на працездатність людини в процесі виробництва:

- *фізичне зусилля* (переміщення вантажів певної ваги в робочій зоні, зусилля, пов'язанні з утриманням вантажів, натисненням на предмет праці або важіль управління механізмом протягом певного часу). Розрізняють такі види фізичного зусилля: незначне, середнє, сильне і дуже сильне;
- *нервово напружене* (складність розрахунків, особливі вимоги до якості продукції, складність управління механізмом, апаратом, приладдям, небезпека для життя і здоров'я під час виконання робіт, особлива точність виконання). Є такі види напруження: незначне, середнє, підвищене;
- *робоче положення* (положення тіла людини і його органів відносно засобів виробництва). Розрізняють робоче положення обмежене, незручне, незручне-стиснене і дуже незручне;
- *монотонність роботи* (багаторазове повторення одноманітних, короткочасних операцій, дій, циклів). Монотонність може бути незначна, середня, підвищена;

- температура, вологість, теплове випромінювання в робочій зоні (градуси за Цельсієм, відсоток вологості, калорії на 1см^2 за хвилину). Стадії впливу зазначених факторів поділяють на: незначні, підвищенні або зниженні, середні, високі, дуже високі;
- забруднення повітря (вміст домішок в ім^3 або літрі повітря і їх вплив на організм людини). Ступінь забруднення повітря може бути незначний, середній, підвищений, сильний, дуже сильний;
- виробничий шум (частота шуму в герцах, сила шуму в децибелах). Розрізняють помірний, підвищений і сильний шум;
- вібрація, обертання, поштовхи (амплітуда на хвилину, градуси і кількість обертів або поштовхів за хвилину). Є такі рівні значень указаних факторів: підвищенні, сильні, дуже сильні;
- освітленість у робочій зоні (в люксах). Освітленість може бути нормальна, недостатня або засліплююча.

На працездатність людини також впливають особистісні фактори, її настрій, ставлення до праці, стан здоров'я та ін.

Сутність нормування праці полягає в тому, щоб визначити величину витрат живої праці на використання певного виду роботи та встановити на цій основі міру праці, яка через ринкове визнання її за суспільно необхідну виступає також і мірою споживання.

Нормування праці є визначення суспільно необхідних, таких що склалися в умовах ринку, витрат праці (часу) на виконання робіт (виготовлення одиниці продукції) окремим працівником або групою працівників (бригадою) та встановлення на цій основі норм та результатів праці.

Відокремлюють:

1. організаційно-технічні,
2. соціально-економічні функції нормування праці.

Реалізація *першої групи* функцій покликана забезпечити оптимальне співвідношення факторів виробництва (засобів виробництва та робочої сили), *другої групи* – узгодити економічні та соціальні відносини між роботодавцем та працівником з питань праці та міри її оплати, режиму, умов виробництва, прав та обов'язків, відповідальності сторін.

Показники стану нормування у своїй сукупності повинні відбивати, по-перше, те, на скільки створені та застосовані у виробництві відповідають вимогам щодо забезпечення конкурентноздатності продукції, по-друге, - стан кадрового та технічного забезпечення служби, що займається нормуванням на підприємстві, по-третє, підвищення економічної ефективності діяльності за рахунок оптимального нормативного забезпечення виробництва.

Процес нормування складається з вивчення структури витрат робочого часу, розробки нормативних матеріалів, встановлення норм витрат праці на конкретному робочому місці, контролю за виконанням норм та їх оновлення.

Засоби нормування охоплюють нормативні матеріали, інструментарій вимірювання витрат часу та аналізу трудових процесів, накопичені засоби визначення залежностей між факторами впливу на виробничий процес та витратами часу, комп'ютерну техніку.

Нормативи з нормування праці – це заздалегідь встановлені вихідні регламентовані величини, складові витрат часу за елементами трудового процесу, що використовуються для визначення норм праці для конкретного робочого місця.

Відрізняють нормативи режимів роботи обладнання, нормативи часу, нормативи часу обслуговування, нормативи чисельності.

В залежності від рівня елементів, на які розробляється трудовий процес з метою визначення норм, відрізняють нормативи диференційовані та укрупнені.

Методика розробки нормативів передбачає декілька етапів, основними з яких є вивчення об'єкту та формування необхідних матеріалів для дослідження , проведення вимірів витрат часу, встановлення залежностей витрат часу за факторами впливу та надання їм форми алгоритмів для практичного використання.

**З метою вимірювання витрат часу
використовуються такі види
спостережень:**

- фотографія робочого часу методом безперервних вимірювань,
- фотографія робочого часу методом моментних спостережень,
- хронометраж,
- фото хронометраж.

Для конкретного виробничого процесу, що аналізується з метою встановлення нормативів, визначають фактори постійні (фактори-умови) та перемінні (фактори-аргументи). За результатами спостережень, за допомогою математичних та емпіричних формул залежності встановлюється значення відповідного нормативу при певному значенні фактора-аргумента (нормативні залежності).